

hraniti gradivo republiških upravnih organov ter tudi zgodovinarje, da bi začeli vsaj razmišljati o izdajanju povojnega gradiva upravnih organov naše republike. Morda bi za začetek sledili kolegom iz Bosne in Hercegovine in pripravili zbirko zapisnikov vlade, pri čemer pa ni potrebno čakati na kakšno okroglo, na primer petdeseto obletnico osvoboditve.

Če lahko sodimo po časopisni vesti (Delo, 13. maj 1986), da je Predsedstvo CK ZKS podprlo predlog o izdajanju zgodovinskih dokumentov ZKS za povojno obdobje in dalo tudi pobudo »za odpiranje zgodovinskih arhivov državnih subjektov«, je torej prižgana zelena luč za izdajanje zgodovinskih virov državnih organov. Začeti pa bo potrebno s konkretnim delom, v prvi vrsti velja to za delavce v Arhivu SR Slovenije, saj drugače ne bo mogoče ustrezno, na znanstveno priznan način prikazovati povojnega zgodovinskega razvoja v celoti, kajti v tem obdobju niso bili samo posamezni »ekscesi«, ki sedaj burijo duhove in zbujaajo radovednost. Proučiti bo potrebno tudi manj nenavadne in drobne, vendar za celovit prikaz razvoja slovenske povojne družbe, vseeno pomembne stvari. Ena od ključnih nalog zgodovinarstva in arhivov za prikaz zgodovine slovenskega naroda po vojni bo morala torej biti priprava in izdajanje virov, saj ne bo mogoče pisati zgodovine več kot štiridesetletnega obdobja le na osnovi »spominov«, pripovedovanj in večkrat nepreverjenega »ustnega gradiva«. Proučevanje povojnega razvoja, kar je tudi naloga zgodovinarjev in zgodovine kot stroke, terja tudi metode, znane za zgodovinarstvo, vključno z izdajanjem virov!

Zdenko Čepič

Rudi Čačinovič, *Poslanstva in poslaništva*. Založba Obzorja — Pomurska založba, Maribor 1985, 533 strani.

V razgibani zgodovini diplomacije so zapisani številni Slovenci, ker so obvladali jezike in svojo stroko, zato so uspešno branili interese držav, ki so jih zastopali. To razgibano dejavnost so opisali v svojih spominih, kjer so razkrivali čas, dogodke, osebnosti in države, v katerih so živeli. Slovenske založbe so v zadnjih letih izdale več del s to problematiko: leta 1980 je izšla knjiga Edvarda Kardelja *Boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije 1944—1957*, leta 1981 spomini Aleša Beblerja *Čez drn in strn*, leta 1984 spomini Mitje Vošnjaka z naslovom *Veleposlanikovi zapisi*, konec leta 1985 pa je v sozaložništvu Založbe Obzorja Maribor in Pomurske založbe izšla zajetna knjiga Rudija Čačinoviča *Poslanstva in poslaništva*.

Avtor, ki je širši javnosti bolj znan kot povojni družbenopolitični delavec, zgodovinarjem pa kot predvojni revolucionar, je po »prepričevanju prijateljev« sklenil sprejeti »diplomatsko štafetno palico« iz rok Mitje Vošnjaka in napisati knjigo o svojih doživljajih in izkušnjah iz dolgoletne diplomatske službe ter približati slovenskemu bralcu »resnico o deloma razkričani, deloma pa zavidanja vredni diplomatski dejavnosti«.

V prvem delu obravnava Madžarsko, kjer je bil v letih 1945—1948 član jugoslovanskega trgovinskega predstavništva. Opisuje dogajanja v tej državi v zadnjem obdobju II. svetovne vojne, težke razmere v prvih povojnih letih

ter odločilni vpliv sovjetske politike in Matyasa Rakosija na njen gospodarski in družbeni razvoj. Govori o stikih med obema državama, pri čemer še posebno izpostavlja nesebično gospodarsko pomoč Jugoslavije ter velik ugled in naklonjenost, ki ga je imelo do Jugoslavije in njenega vodstva madžarsko javno mnenje in večina njenih politikov. Avtor ugotavlja, da je bil to eden izmed vzrokov, ki so pospešili informbirojevske dogodke, odkrili sovražno delovanje nekaterih članov jugoslovanskega veleposlaništva v Budimpešti in sprožili prekinitev diplomatskih odnosov med državama. V sklepu najprej analizira vzroke, ki so povzročili odmevne dogodke v letu 1956, nato pa poglobitve značilnosti poznejšega madžarskega razvoja. Med drugim ugotavlja, da zadnja leta madžarske »sosedes« vedno bolj razpravljajo o madžarskem nacionalizmu, zato se sprašuje, ali gre »resnično za povampirjenje madžarskega nacionalizma«.

Po »srečni« vrnitvi z Madžarske je ministrstvo za zunanjo trgovino poslalo Čačinoviča v Buenos Aires, kjer je do leta 1951 opravljal dolžnosti ekonomskega svetnika v jugoslovanskem veleposlaništvu. Dejstvo, da je bilo njegovo delovno področje celotna Južna Amerika, mu je omogočilo, da je spoznal nekatere posebnosti te celine, zato nas ne seznanja samo z diplomatskimi in trgovinskimi stiki Jugoslavije z južnoameriškimi državami, temveč tudi s »tradicijo in prakso vladanja« ter vlogo, ki jo ima politična in ekonomska emigracija v njihovem razvoju. Pripoveduje nam o starodavnih kulturah Inkov in Majev, o primitivnih Indijancih paragvajskega Čaka ter o vlogi naključij v svojem življenju.

Naslednja Čačinovičeva diplomatska naloga je bila Švica, kjer je tri leta vodil generalni konzulat. V tej državi, ki jo imenujejo deželo obče blaginje, socialnega miru in neoporečnih meščanskih kreposti, se ni posvečal le gospodarskim stikom med obema državama, ampak skrbel tudi za kulturno-znanstvene stike. Posebno pozornost je namenil njeni preteklosti, gospodarskemu in družbenemu ustroju, ter načinu, s katerim so uspešno rešili jezikovne, ideološke in druge razlike v tej zvezni državi.

Po vrnitvi iz Švice je bil Čačinovič najprej predsednik okrajnega odbora v Murski Soboti, nato pa funkcionar v republiški gospodarski upravi. Temu času, ki ga imenuje »deset let domače nadaljevalne šole«, je namenil le nekaj strani. Zato pa je največ prostora namenil Zvezni republiki Nemčiji, kjer je bil štiri leta in pol veleposlanik. Uvodoma je opisal »čaršijske navade« v zveznih organih in zaplete pri njegovem kandidiranju in imenovanju na to mesto, ki so se končali tako, da je »Slovenija s svojo trdovratnostjo izsilila njegovo imenovanje, ker je hotela imeti veleposlanika na zahodu«. V nadaljevanju avtor podrobno opisuje tesno sodelovanje med obema državama, ki je v njegovem času potekalo na vseh področjih in trdovratno zavračanje zahtev Jugoslavije po ureditvi odškodnine za žrtve nacističnega nasilja in odgovornosti za teroristične akcije posameznih skupin jugoslovanske politične emigracije, ki je dobila v tej državi vso podporo. Zanima ga notranjepolitično dogajanje v tej državi, pri čemer je še posebej osvetlil vlogo Walterja Hallsteina, Williija Brandta in Herberta Wehnerja. Vsebinsko zelo prepričljiva je tudi obravnava gibanja APO (zunajparlamentarna opozicija), katerega člani so bili predvsem študentje. V sklepu povzame najvidnejše ugotovitve in razmišlja o prihodnji usodi Nemčije.

Po nekajletnem premoru, v letih 1973—1977, ko je bil podpredsednik republiškega izvršnega sveta, je bil imenovan za veleposlanika v Španiji, ki je

prav v tem času navezala diplomatske stike z Jugoslavijo. Avtor je obširno opisal svojo zapleteno in odgovorno dejavnost, ocenil začetke politične in družbenoekonomske preobrazbe Španije po Francovi smrti, njeno kulturno življenje in politično filozofijo. Zelo poučna so njegova opažanja in razmišljanja o posledicah lahkomišelnega odnosa jugoslovanskih gospodarstvenikov in gospodarstva do španskega trga. Spominja se, da so na vse intervencije veleposlaništva »naši gospodarstveniki« odgovarjali le s »tarnanjem« nad oddaljenostjo tržišča, visokimi carinami in taksami in podobno. Ko pa se je vse to rešilo, pa »naši niso imeli blaga«. Prav tako se spominja, da je Španija namenila Črni gori ob potresu posebno ugodno posojilo 30 milijonov dolarjev, »mi pa nismo mogli odgovoriti, v kakšne namene ga hočejo Črnogorci koristiti«. Avtor na podlagi takih in podobnih primerov ugotavlja, da Španija po vstopu v EGS ureja vse odnose z Jugoslavijo po tej organizaciji in se sprašuje, ali je bilo pametno tako dolgo »pasivno čakati« na takšen razvoj dogodkov. Ob tem upravičeno pikro dodaja, da je bila zmaga jugoslovanske nogometne vrste v odločilni tekmi s špansko vrsto za nastop na svetovnem prvenstvu »naš redek čudež v Španiji«.

Delo Rudija Čačinoviča Poslanstva in poslaništva je dragoceno pričevanje ne le o kritičnih razmerjih naše države z državami, kjer je deloval, ampak tudi o dobi, ki jo opisuje ter ljudeh, ki so jo soustvarjali. Vrednost dela je še toliko večja, če jo, vsaj v vsebinskem pogledu, primerjamo z doslej izdanimi obravnavami te vrste. Avtorji splošnih pregledov, npr. obe knjigi Metoda Mikuža (Svet po vojni 1945—1957 in 1958—1963), delo Lea Matesa Međunarodni odnosi socialističke Jugoslavije ter že na začetku omenjena dela, namenjajo tej problematiki le nekaj vrstic ali je sploh ne omenjajo. Poročilo o knjigi Rudija Čačinoviča Poslanstva in poslaništva naj sklenemo z avtorjevo željo, da bi tudi njegovi nasledniki v diplomatski službi objavili spomine. Ob tem pa bi si želeli, da bi nas bodoči avtorji ne seznanili samo s tistimi »državnimi skrivnostmi«, ki so ostale v »njihovi glavi in srcu«, temveč tudi s tistimi, ki so obtičali v zasebnih ali nedostopnih arhivskih fondih.

Jože Prinčič